

УДК 338.28

Інна Олексіївна КУЗНЕЦОВА

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту організації та зовнішньоекономічної діяльності, Одеський національний економічний університет,
e-mail: inna.stream@mail.ru

Олена Олегівна КЮНЕ

викладач кафедри інформаційних систем в економіці,
Одеський національний економічний університет, e-mail: eуona@mail.ru

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СКЛАДУ СТРАТЕГІЧНИХ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВ ХЛІБОПРОДУКТІВ

Кузнецова, І. О. Методичні підходи до формування складу стратегічних загроз економічній безпеці підприємств хлібопродуктів / Інна Олексіївна Кузнецова, Олена Олегівна Кюне // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць; за ред. М. І. Зверькова (голов. ред.) та ін. (ISSN 2313-4569). – Одеса: Одеський національний економічний університет. – 2016. – Вип. 1. – № 60. – С. 150–159.

Анотація. У статті визначено склад стратегічних загроз економічній безпеці хлібоприймальних підприємств, спричинених руййніми силами конкуренції в галузі. З метою їх виокремлення проведено дослідження індексу цінової конкуренції шляхом аналізу зібраних даних тарифів на основні послуги. Розраховано індекс цінової конкуренції та зроблено висновок щодо віднесення ринку послуг хлібоприймальних підприємств до висококонкурентного та неконцентрованого з переважно ціновою конкуренцією. Проаналізовано тарифи та рентабельність послуг хлібоприймальних підприємств Одеської області та зроблено висновок про те, що підприємства використовують при формуванні тарифів переважно витратний метод їх формування. Визначено фактори, що впливають на інтенсивність впливу товарів-замінників на ринку послуг хлібоприймальних підприємств та розрахована питома вага статей калькуляції витрат обігу основних послуг. Проведено аналіз інтенсивності впливу конкурентних сил на ринку послуг хлібоприймальних підприємств та визначено загрози для підприємств галузі.

Ключові слова: загрози економічній безпеці; хлібоприймальні підприємства; товари-замінники; руййні сили; конкуренція в галузі; інтенсивність конкуренції.

Інна Алексеевна КУЗНЕЦОВА

доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой менеджмента организаций и внешнеэкономической деятельности, Одесский национальный экономический университет, e-mail: inna.stream@mail.ru

Елена Олеговна КЮНЕ

преподаватель кафедры информационных систем в экономике,
Одесский национальный экономический университет, e-mail: eуona@mail.ru

МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ФОРМИРОВАНИЮ СОСТАВА СТРАТЕГИЧЕСКИХ УГРОЗ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ХЛЕБОПРОДУКТОВЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Кузнецова, И. А. Методические подходы к формированию состава стратегических угроз экономической безопасности хлебопродуктовых предприятий / Инна Алексеевна Кузнецова, Елена Олеговна Кюне // Вестник социально-экономических исследований: сб. науч. трудов; под ред. М. И. Зверькова (глав. ред.) и др. (ISSN 2313-4569). – Одесса: Одесский национальный экономический университет. – 2016. – Вып. 1. – № 60. – С. 150–159.

Аннотация. В статье определен состав стратегических угроз экономической безопасности предприятий хлебопродуктов, вызванных движущими силами конкуренции в отрасли. С целью их выделения проведено исследование индекса ценовой конкуренции путем анализа собранных данных по тарифам на основные услуги. Рассчитан индекс ценовой конкуренции и сделан вывод о том, что рынок услуг хлебоприемных предприятий можно отнести к высококонкурентному и неконцентрированному с преимущественно ценовой конкуренцией.

Проанализированы тарифы и рентабельность услуг хлебоприемных предприятий Одесской области и сделан вывод о том, что предприятия при формировании тарифов используют преимущественно затратный метод их формирования. Определены факторы, влияющие на интенсивность влияния товаров-заменителей на рынке услуг хлебоприемных предприятий и рассчитан удельный вес статей калькуляции издержек обращения основных услуг. Проведен анализ интенсивности влияния конкурентных сил на рынке услуг хлебоприемных предприятий и определены угрозы для предприятий отрасли.

Ключевые слова: угрозы экономической безопасности; хлебоприемные предприятия; товары-заменители; движущие силы; конкуренция в отрасли; интенсивность конкуренции.

Inna KUZNETSOVA

PhD in Economics, Professor, Head of Organization Management and Foreign Economic Activity Department, Odessa National Economics University, e-mail: inna.stream@mail.ru

Olena KUEHNE

Lecturer of Information Systems in the Economy Department, Odessa National Economics University, e-mail: eyona@mail.ru

METHODICAL APPROACHES TO THE FORMATION OF THE FRAMEWORK OF STRATEGIC THREATS TO THE ECONOMIC SECURITY OF GRAIN ELEVATOR ENTERPRISES

Kuznetsova, I., Kuehne, O. (2016), Methodical approaches to the formation of the framework of strategic threats to the economic security of grain elevator enterprises. Ed. M. Zveryakov (ed.-in-ch.) and others [Metodychni pidkhody do formuvannia skladu stratehichnykh zahroz ekonomichnii bezpetsi pidpriemstv khliproduktiv; za red. M. I. Zveriakova (gol. red.) ta in.], Socio-economic research bulletin; Visnik social'no-ekonomichnih doslidzen' (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, Issue 1, No. 60, pp. 150–159.

Abstract. The article defines the composition of strategic threats to the economic security of grain-elevator enterprises due to the driving forces of competition within the industrial sector. With the purpose of their determining we studied the price competition index through the analysis of tariffs data for basic services. The price competition index was calculated, and it was concluded that the grain-elevator enterprises market can be classified as highly competitive and non-concentrated with price competition prevailing. The tariffs for services of grain-elevator enterprises in Odessa region have been analyzed and it was concluded that it is common for enterprises to use the cost approach during the formation of tariffs. The factors that affect the intensity of the impact of substitute products within the grain-elevator enterprises market were determined and the share of calculation points of basic services distribution costs was calculated. The intensity of competitive forces in grain-elevator enterprises market was analyzed and threats to the enterprises in the market were identified.

Keywords: economic security threats; grain elevator enterprises; substitute products; driving forces; industry competition; intensity of competition.

JEL classification: D220

Постановка проблеми у загальному вигляді. Питанням виявлення стратегічних загроз економічній безпеці підприємства не приділяється належної уваги в наукових працях і для формування їх складу доцільно провести стратегічний аналіз галузі.

Для визначення загроз економічній безпеці хлібоприймальних підприємств необхідно проаналізувати конкурентні сили, що найбільше впливають на підприємства галузі, встановити характер конкуренції та знайти позицію на ринку, яка надасть можливість підприємству найкращим чином захиститися від впливу конкурентних сил.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. В науковій літературі поняття «загрози економічній безпеці» на рівні підприємства визначено недостатньо точно. Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що найчастіше вона може бути трактована як сукупність наявних та потенційно можливих явищ і чинників, які створюють небезпеку для реалізації його інтересів в економічній сфері [1, с.251], або як будь-який конфлікт цілей функціонування і розвитку підприємства із зовнішнім або внутрішнім середовищем, а якщо

цілі співпадають – як розбіжність шляхів їх досягнення, та як сукупність умов і чинників, які створюють небезпеку його життєво важливим інтересам [2, с.85]. Щодо виділення елементів, які складають поняття економічної безпеки, то найпоширенішим є наступне виокремлення: фінансових, кадрових, техніко-технологічних, політико-правових, екологічних, інформаційних, силових [2; 3, с.89–96]. Крім того, у деяких авторів зустрічається оригінальне виокремлення типів економічної безпеки, а саме: інтелектуальної безпеки [4; 5], інноваційної [6], інтерфейсної, ринкової [7], соціальної [8], управлінської [9].

Будемо виходити з того, що економічна безпека підприємства – це комплексна система підтримання підприємства у такому стані, в якому вона забезпечує захист від внутрішніх та зовнішніх загроз, здатність адаптуватися до змін зовнішнього середовища, захищеність ланцюга створення цінності та можливість максимального досягнення основних цілей його функціонування [10]. Галузь підприємств хлібопродуктів є прибутковою та перспективною, і саме тому є привабливою для підприємців. Це надає можливість зробити припущення щодо наявності загроз з боку потенційних конкурентів. Тому природно виникає потреба у визначенні конкурентних сил, що найбільше впливають на підприємства галузі та в такий спосіб остаточно сформулювати перелік загроз економічній безпеці хлібоприймальних підприємств. Щоб дослідити інтенсивність конкуренції в галузі використовують методичний підхід М. Портера [11]. Виходячи з цього, можна використати цей підхід для визначення загроз економічній безпеці.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Актуальність потреби у визначенні конкурентних сил галузі, які впливають на підприємства хлібопродуктів, та остаточному формуванні переліку загроз економічній безпеці хлібоприймальних підприємств є безсумнівною. Втім, спроби визначення складу стратегічних загроз економічній безпеці підприємств хлібопродуктів майже не здійснюються, що є негативним моментом у перспективі своєчасного виявлення, оцінювання та ліквідування джерел небезпеки. Отже, вважаємо доцільним аналіз таких факторів: інтенсивність конкуренції між підприємствами, що вже існують на ринку; загрози з боку потенційних конкурентів, товарів-замінників, покупців та постачальників.

Постановка завдання. Метою статті є визначення стратегічних загроз економічній безпеці підприємств хлібопродуктів шляхом аналізу конкуренції в галузі. З цією метою вважаємо за необхідне: провести аналіз тарифів та рентабельності послуг для хлібоприймальних підприємств; визначити індекс цінової конкуренції галузі та рівень конкуренції у галузі; зазначити метод, котрим підприємства формують тарифи та сформулювати перелік стратегічних загроз економічній безпеці хлібоприймальних підприємств, обумовлений конкурентними силами галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтенсивність конкуренції зазвичай визначають з використанням методу Герфіндаля-Гіршмана. Проте на ринку послуг хлібоприймальних підприємств використати його не передбачається можливим через велику кількість підприємств в галузі та відсутність статистичних даних щодо їх частки ринку, що призведе до використання індексу цінової конкуренції. Чим вище індекс цінової конкуренції, тим різноманітніші дії на цьому ринку виробників у використанні інвестиційної, технологічної, витратної політики й тим вище рівень конкуренції. Значення індексу менше ніж 0,5 свідчить про високу його концентрацію [12].

Для проведення цього дослідження було проаналізовано тарифи на основні послуги 30 підприємств із п'яти областей (Одеської, Полтавської, Миколаївської, Черкаської та Херсонської). На основні послуги хлібоприймальних підприємств формуються окремі тарифи.

Аналіз зібраних даних дозволяє стверджувати, що існує істотна розбіжність на тарифи послуг. Зокрема, тариф на приймання зерна з автотранспорту варіюється від 3 до 20 грн. за тонну (середній показник – 11,1 грн./т); тариф на зберігання зерна коливається від 17,3 до 43,2 грн. за тонно-місяць (середній показник – 28,1 грн./т-місяць). Зменшення засміченості зерна обходиться клієнтам від 4,2 до 13 грн. за тонно-процент (в середньому – 8,3 грн./т-%).

Доволі висока вартість операції з сушки зерна: в середньому при зниженні вологості на один відсоток за доробку 1 тонни зернових потрібно заплатити 28,7 грн. Тариф на сушіння коливається від 14,8 до 43,5 грн./т-%. Таке коливання обумовлено рівнем досконалості зерносушарок і видом використовуваного палива. Найбільше коштує відвантаження зерна на транспорт: за кожен тонну необхідно сплатити від 25,1 до 80,4 грн.

Узагальнюючи вищенаведене можна стверджувати, що значення тарифів за кожною операцією суттєво відрізняються. Відповідно, індекс цінової конкуренції за всіма операціями становить більше за 0,9, за операцією очищення він більше за одиницю, а за операцією приймання зерна – найбільший і його значення сягає 1,536. Розрахований індекс набагато перевищує нормативне значення (0,5), що дає підставу віднести ринок послуг хлібоприймальних підприємств до висококонкурентного та неконцентрованого з переважною ціновою конкуренцією.

Це можна пояснити високою кількістю підприємств в галузі та їх різним рівнем технічного оснащення зерносховищ і ефективністю роботи обладнання. Послуги і тарифи на них відрізняються за типами зерносховищ. На сьогоднішній день система зберігання зернових в Україні представлена зерносховищами різних типів, як побудованими ще за часів Радянського Союзу, так і сучасними високотехнологічними комплексами для зберігання зерна. Тобто за типами зерносховищ відрізняється якість надання послуг та загрози операційній діяльності підприємств, що пов'язані з їх технологічними недоліками [13].

Варто зазначити, що серед хлібоприймальних підприємств достатньо висока питома вага таких, що потребують модернізації. Через застаріле обладнання і як наслідок його енерговитратність витрати обігу таких підприємств вищі. Специфікою організації діяльності цих підприємств є те, що на практиці важко розділити витрати між основними послугами. Тому при формуванні тарифів, підприємства доволі часто занижують їх на одні послуги за рахунок інших. У такий спосіб тарифи (зазвичай, на приймання та зберігання) для постачальників знижують за рахунок їх підвищення для зернотрейдерів (на відвантаження).

Авторами статті були проаналізовані тарифи та рентабельність послуг 15 хлібоприймальних підприємств Одеської області. З метою нівелювання можливих зміщень витрат між прийманням та відвантаженням, для аналізу була прийнята сума витрат обігу на ці послуги і, відповідно, сума тарифів.

Аналіз отриманих даних доводить, що рентабельність послуг підприємств майже однакова при тому, що тарифи на них значно відрізняються (рис. 1). Це дозволяє зробити висновок про те, що підприємства використовують при формуванні тарифів переважно витратний метод і навіть при високих тарифах закладають рентабельність на рівні 20–25%.

Велика кількість підприємств в галузі сприяє умовам за яких тарифи формують переважно на підставі витратного методу. Така ситуація в галузі сприяє і тому, що підприємства недостатньо приділяють уваги маркетинговій діяльності та збиранню інформації щодо конкурентів. Усе це є факторами загрози економічній безпеці.

Як зазначалося раніше, галузь хлібоприймальних послуг є прибутковою та перспективною, що дозволяє зробити припущення щодо наявності загроз з боку потенційних конкурентів. Цьому можуть перешкоджати високі вхідні бар'єри в галузь.

На початку 90-х років минулого століття бар'єри для входу в галузь були значними через велику вартість та тривалий час будівництва нових елеваторів. Для будівництва під «ключ» в найкоротші терміни необхідно було 1,5 роки та витратити 140–165 \$ на 1 т ємності, що в середньому складало 5 млн. \$.

З появою сучасних технологій будівництва металевих силосів термін скоротився до трьох місяців і в три рази зменшилася вартість. Отже, бар'єри для входу в галузь на сьогодні незначні, що підтверджує припущення стосовно загрози з боку потенційних конкурентів. Про це свідчать і попередньо наведені дані стосовно збільшення кількості підприємств та їх ємності одночасного зберігання [14].

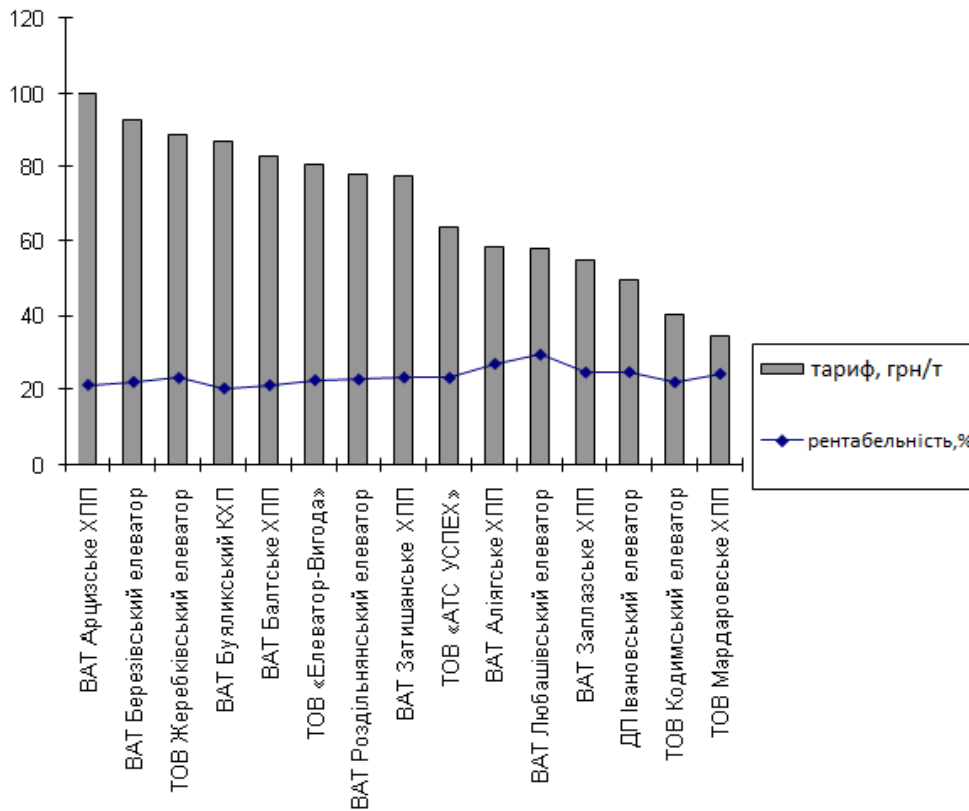

Рис. 1. Тарифи та рентабельність послуг хлібоприймальних підприємств Одеської області (складено авторами за власними дослідженнями)

Виходячи із перелічених факторів, за умови прийнятних тарифів, навіть дрібні сільгоспвиробники користуються послугами хлібоприймальних підприємств, тому тиск з боку «товарів-замінників» у галузі можна визначити помірним (рис. 2).

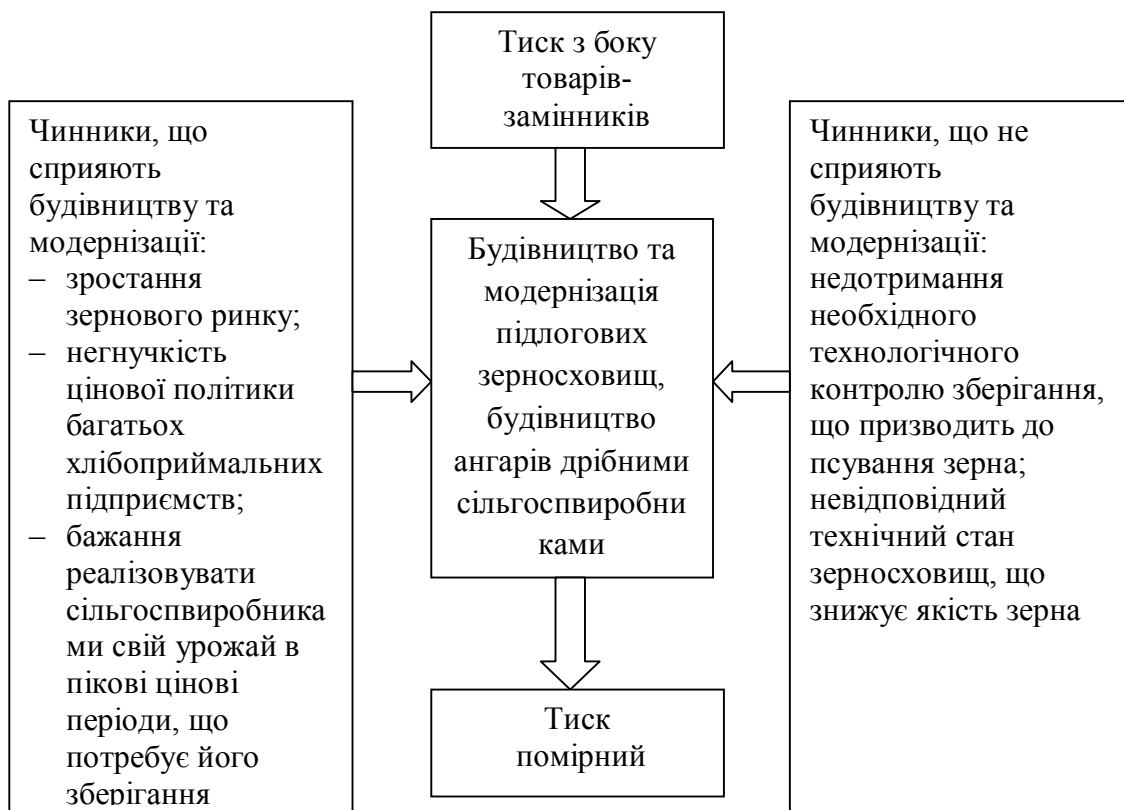

Рис. 2. Фактори, що впливають на інтенсивність впливу товарів-замінників на ринку послуг хлібоприймальних підприємств (розроблено авторами)

З метою дослідження тиску з боку постачальників проаналізуємо структуру витрат на основні послуги хлібоприймальних підприємств (приймання, зберігання та відпуск). Авторами статті були отримані відповідні дані за три роки по семи підприємствах ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України» із шести областей, а саме: Кремидівське хлібоприймальне підприємство (Одеська область); Черняхівський елеватор (Житомирська область); Хлібна база № 78 (Кіровоградська область); Врадіївський елеватор; Новополтавський елеватор (Миколаївська область); Гребенківський елеватор (Полтавська область); Савинський елеватор (Харківська область). В табл. 1 представлено розраховану питому вагу за середніми даними.

Таблиця 1

Питома вага статей калькуляції витрат обігу основних послуг хлібоприймальних підприємств (розраховано авторами за власними дослідженнями)

Статті калькуляції	Питома вага витрат за послугами, %			Середня значення, %
	приймання	зберігання	відпуск	
Матеріали	0	11,6	0,8	4,1
Паливо на технологічні цілі	0	0	1,6	0,5
Електроенергія на технологічні цілі	19,2	15,4	14,2	16,3
Заробітна плата	23,1	16,9	18,2	19,4
Відрахування на соціальні заходи	8,9	5,6	6,1	6,9
Амортизація	27,8	22,9	23,9	24,9
Загальновиробничі витрати	0	14,6	16,1	10,2
Адміністративні витрати	16,8	11,3	15,3	14,5
Інші витрати	4,2	1,7	3,8	3,2
Всього	100	100	100	100

Аналіз наведених даних дозволяє стверджувати, що питома вага матеріалів, які використовуються хлібоприймальними підприємствами для надання основних послуг незначна в загальній сумі витрат обігу. Зважаючи на це, можна стверджувати, що постачальники не можуть мати істотного впливу.

Останньою складовою є тиск з боку покупців. Основними споживачами послуг хлібоприймальних підприємств на сьогодні виступають сільгоспвиробники та зернотрейдери. Якщо серед сільгоспвиробників досить велика вага дрібних підприємств, то серед зернотрейдерів навпаки – на ринку здебільшого присутні потужні вертикально-інтегровані зернові компанії.

Зазвичай тиск промислових покупців проявляється через вплив на ціни. В сучасних умовах є тенденція щодо вертикальної інтеграції зернотрейдерів з хлібоприймальними підприємствами. Тому в галузі тиск здебільшого проявляється через вимоги до послуг (формування великих партій зерна, глибина дна для портових елеваторів та ін.).

Виходячи з вищенаведеного тиск з боку покупців можна вважати помірно високим.

Проведений аналіз інтенсивності впливу конкурентних сил на ринку послуг хлібоприймальних підприємств дозволяє обґрунтовано сформулювати такі стратегічні загрози їхній економічній безпеці (рис. 3):

- загроза втрати клієнтів через негнучкість цінової політики та використання витратного методу формування тарифів;
- загроза зменшення рентабельності через застарілі основні фонди;
- загроза збільшення конкурентів через низькі входні бар'єри;
- загрози якості послуг через невідповідність основних фондів;
- загроза збільшення витрат через відсутність технологічних змін;
- загроза послаблення конкурентних позицій через відсутність якісної інформації про конкурентів;
- зниження адаптаційних можливостей до змін ситуації на ринку через недосконалість процесу управління.

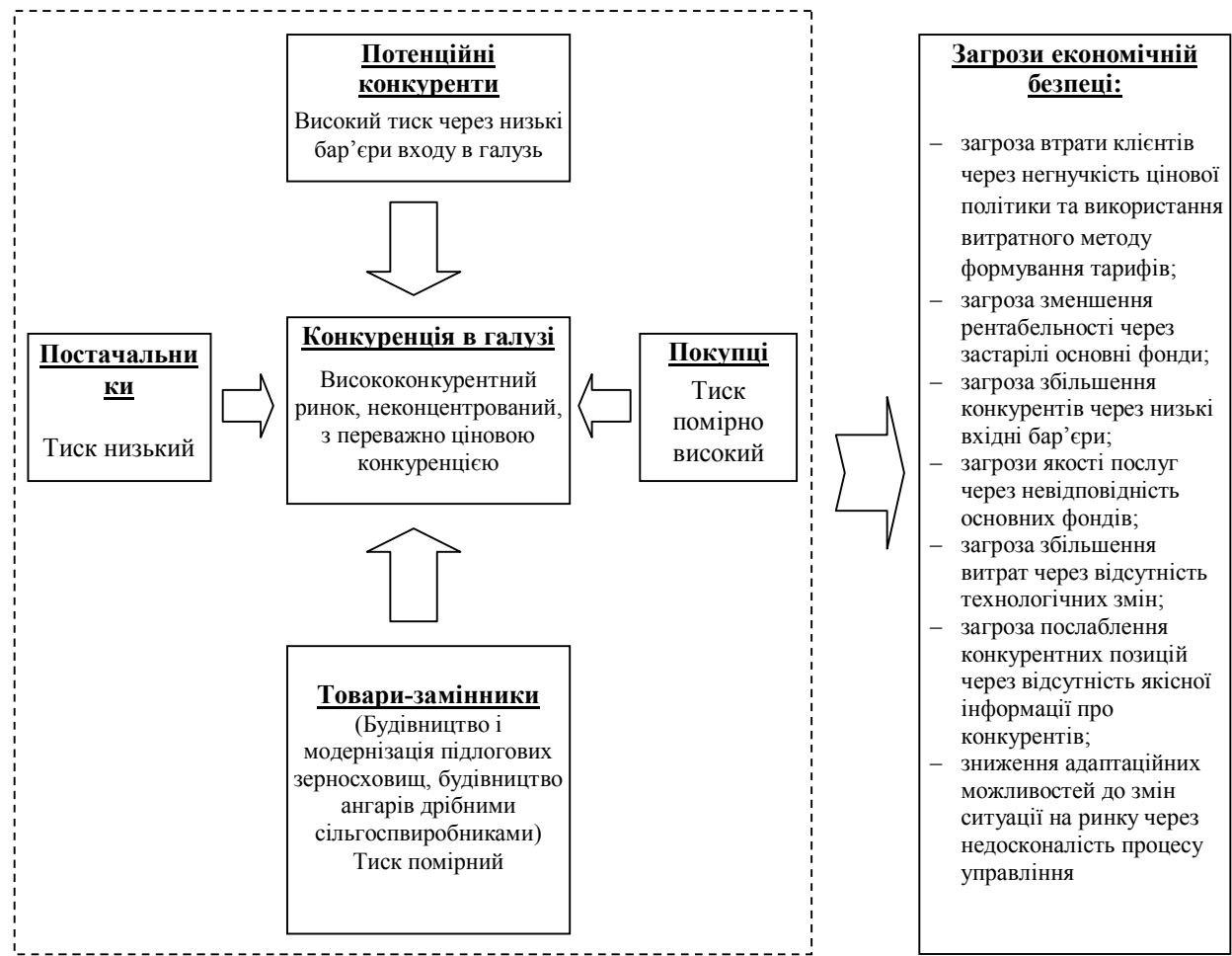

Рис. 3. Загрози економічній безпеці хлібоприймальних підприємств обумовлені конкурентними силами галузі (розроблено авторами)

Стратегічна характеристика галузі та сили інтенсивності конкуренції в ній дозволяють охарактеризувати бізнес-середовище та визначати загрози для підприємств галузі.

Результати проведеного аналізу рушійних сил галузі представлено в табл. 2.

Таблиця 2

Загрози економічній безпеці хлібоприймальним підприємствам, спричинені рушійними силами конкуренції в галузі (розроблено авторами)

Рушійні сили конкуренції в галузі	Можливі впливи рушійних сил	Загрози економічній безпеці підприємств хлібопродуктів
зміни в складі споживачів та способах використання продукції	неістотні через специфіку ринку послуг хлібоприймальних підприємств як промислового	–
поява нових більш привабливих продуктів	неістотні через специфіку ринку послуг хлібоприймальних підприємств як промислового	–

Продовження табл. 2

технологічні зміни	істотний вплив	<ul style="list-style-type: none"> – загроза появи у конкурентів нової технології з меншими витратами; – загроза відсутності уваги до впровадження інновацій; – загрози збільшення витрат обігу через застаріле обладнання; – загрози зниження якості послуг через застаріле обладнання; – загрози позапланових простоїв обладнання
зміни в системі маркетингу	неістотні через специфіку ринку послуг хлібоприймальних підприємств як промислового	–
глобалізація галузі	немає через тенденцію збільшення зернового виробництва та експортування зерна	<ul style="list-style-type: none"> – загроза підсилення концентрації через привабливість ринку для транснаціональних компаній; – загроза зростання вертикальної інтеграції в галузі; – утруднення доступу до первинної партії зерна на ринку; – нестійкість відношень між партнерами на ринку
зміна споживчих смаків	неістотні через специфіку ринку послуг хлібоприймальних підприємств як промислового	–
вплив законодавчих та політичних змін	істотний вплив	<ul style="list-style-type: none"> – загрози змін державного регулювання ринку зерна; – загроза змін цін на енергоносії; – загрози появи незапланованих обмежень господарської діяльності підприємства з боку держави

Виходячи із вищенаведеного рушійні сили пов'язані зі зміною в складі споживачів, їх смаків та уподобань, громадських цінностей, в системі маркетингу, появу нових більш привабливих послуг немає сенсу розглядати. До того ж зерно, з яким працюють

хлібоприймальні підприємства, є важливою сировиною для виробництва масових продуктів харчування, має високу питому вагу в загальних витратах на їх виробництво і йому немає товарів-замінників.

Висновки і перспективи подальших розробок. Таким чином, у статті було проведено дослідження індексу цінової конкуренції шляхом аналізу зібраних даних тарифів на основні послуги та розраховано індекс цінової конкуренції галузі; проаналізовано тарифи та рентабельність послуг хлібоприймальних підприємств Одеської області; визначено фактори, що впливають на інтенсивність впливу товарів-замінників на ринку послуг хлібоприймальних підприємств та розрахована питома вага статей калькуляції витрат обігу основних послуг; проведено аналіз інтенсивності впливу конкурентних сил на ринку послуг хлібоприймальних підприємств.

За результатами опрацювання було зроблено наступні висновки:

- ринок послуг хлібоприймальних підприємств є висококонкурентним та неконцентрованим з переважно ціновою конкуренцією;
- підприємства використовують при формуванні тарифів переважно витратний метод їх формування;
- сформовані стратегічні загрози економічній безпеці хлібоприймальних підприємств обумовлені конкурентними силами галузі;
- визначено загрози економічній безпеці хлібоприймальним підприємствам, спричинені рушійними силами конкуренції в галузі.

Література

1. Орлик О. В. Система загроз економічній безпеці суб'єктів господарювання / О. В. Орлик // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2014. – Вип. 1 (52). – С. 250–257.
2. Экономика и организация безопасности хозяйствующих субъектов / В. С. Гусев, Б. И. Кузин, М. Д. Медников. – СПб.: Очарованный странник, 2001. – 256 с.
3. Ареф'єва О. В. Планування економічної безпеки підприємств: монографія / О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко. – К.: Вид-во Європейського університету, 2004. – 170 с.
4. Ильяшенко С. Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / С. Н. Ильяшенко // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 3 (21). – С. 12–19.
5. Вірченко В. В. Інтелектуальна безпека підприємства та шляхи її забезпечення / В. В. Вірченко // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. – 2013. – № 11 (200). – С. 51–54.
6. Козаченко Г. В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения: монография / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарев, О. М. Ляшенко. – К.: Либра, 2003. – 280 с.
7. Сак Т. В. Діагностування рівня економічної безпеки підприємства в умовах обмеженості інформації // Т. В. Сак // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 3. – С. 404–408.
8. Моделирование экономической безопасности: держава, регион, предприятие: монография / [В. М. Геєць, М. О. Кизим, Т. С. Клебанова, О. І. Черняк та ін.]. – Х.: Інжсек, 2006. – 240 с.
9. Мацеха Д. С. Економічна безпека підприємства / Д. С. Мацеха // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – Вип. 1 (48). – С. 128–133.
10. Портер М. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов / [пер. с англ. И. Минервина]. – М.: Альпина Паблицер, 2011. – 454 с.
11. Кузнецова І. О. Моніторинг як складова процесу управління підприємством хлібопродуктів: теорія та методологія: монографія / І. О. Кузнецова. – Одеса: Друкарський дім, 2009. – 228 с. – Бібліогр.: С. 197–223.

12. Офіційний сайт інформаційно-аналітичного агентства «АПК-Інформ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apk-inform.com>.
13. Офіційний сайт Української зернової асоціації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uga-port.org.ua>.

References

1. Orlyk, O. V. (2014), «The system of security threats to economic entities» [Systema zahroz ekonomichnii bezpetsi subiektiv hospodariuvannia], *Socio-economic research bulletin*, No. 1 (52), pp. 250–257 (ukr)
2. Gusev, V. S., Kuzyn, B. Y., Mednykov, M. D. (2001), «Economy and organization of business entities security» [Ekonomika i organizatsiya bezopasnosti khozyaystvuyushchykh subektov], *Ocharovannyi strannik, SPb*, 256 p. (rus)
3. Arefieva, O. V., Kuzenko, T. B. (2004), *Planning of enterprises economic security: monograph [Planuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv: monohrafiia]*, Publishing house of European university, Kyiv, 170 p. (ukr)
4. Iliashenko, S. N. (2003), «The components of economic security of an enterprise and approaches to their evaluation» [Sostavlyayushchie ekonomicheskoy bezopasnosti predpriyatiya i podkhody k ikh otsenke], *Actual problems of economy*, No. 3 (21), pp. 12–19 (rus)
5. Virchenko, V. V. (2013), «Intelligent security of an enterprise and the ways to its providing» [Intelektualna bezpeka pidpriemstva ta shliakhy ii zabezpechennia], *Bulletin of West-ukrainian national university named after V. Dahl*, No. 11 (200), pp. 51–54 (ukr)
6. Kozachenko, G. V., Ponomaryov, V. P., Lyashenko, O. M. (2007), *Economic security of an enterprise: the essence and providing mechanism: monograph [Ekonomicheskaya bezopasnost predpriyatiya: sushchnost i mekhanizm obespecheniia: monohrafiya]*, Libra, Kiev, 280 p.
7. Sak, T. V. (2015), «Diagnosing the level of economic security in terms of limited information» [Diahnostuvannia rivnia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva v umovakh obmezhenosti informatsii], *Global and national economic problems*, No. 3, pp. 404–408 (ukr)
8. Heiets, V. M., Kyzym, M. O., Klebanova, T. S. et al. (2006), *Modeling of economic security: state, region, enterprise [Modeliuvannia ekonomichnoi bezpeky: derzhava, rehion, pidpriemstvo]*, Inzhek, Kharkiv, 240 p.
9. Matsekha, D. S. (2013), «Economic security of an enterprise» [Ekonomichna bezpeka pidpriemstva], *Socio-economic research bulletin*, No. 1 (48), pp. 128–133 (ukr)
10. Porter, M. (1998), *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*, 2nd ed., The Free Press, New York, 397 p.
11. Kuznetsova, I. O. *Monitoring as a component of the cereal enterprise management process: Theory and Methodology: monograph [Monitorynh yak skladova protsesu upravlinnia pidpriemstvom khliboproduktiv: teoriia ta metodolohiia: monohrafiia]*, Drukarskyi dim, Odesa, pp. 197–223 (ukr)
12. The official website of information-analytical agency «АПК-Інформ» [Ofitsiyni sait informatsiino-analitychnoho ahentstva «АПК-Інформ»], available at: <http://www.apk-inform.com> (ukr)
13. The official website of Ukrainian Grain Association [Ofitsiyni sait Ukrainskoi zernovoi asotsiatsii], available at: <http://uga-port.org.ua> (ukr)